Dossier
La ciutat després de la pandèmia

4-9
Joan Subirats
Riscos globals, reptes locals. Les ciutats, més enllà del coronavirus

10-15
Gemma Tarafa
La nova ciutat que emergeix: una perspectiva des de la salut pública

16-20
Daniel Innerarity
Com serà el món després de la crisi?

22-26
Núria Moliner
Urbanisme i arquitectura per a una nova normalitat

28-33
Marta Peirano
Les contradiccions d'una democràcia indecisa

34-38
José María Lassalle
Neofeixisme de baixa intensitat, de moment

40-44
Belén Barreiro
Antivirals per als nous temps polítics

Riscos globals, reptes locals. Les ciutats, més enllà del coronavirus

Joan Subirats

Un dels atractius de la vida urbana és la proximitat, la vida compartida per molta gent a poca distància. Però la crisi de la covid-19 ha posat en entredit precisament aquesta raó d'ésser de les ciutats, que a partir d'ara es veuran obligades també a repensar la seva dinàmica econòmica, laboral i social, així com la seva estructura urbana.

Mentre escric aquestes ratlles, a finals d'abril del 2020, encara són moltes les incerteses sobre què ens depara el futur després de l'epidèmia de covid-19. Entre les poques certeses que es van afirmant destaca la necessitat de mantenir l'anomenada "distància social" mentre no es disposi d'una vacuna que permeti evitar noves onades de contagis. Aquesta situació contrasta amb el raonament sobre el qual les ciutats s'han anat construint i modulant històricament. La proximitat i la vida compartida per molta gent a poca distància han estat sempre els grans atractius, si no els principals, de la vida urbana. Per això no resulta estrany que moltes mirades s'hagin dirigit cap a les ciutats per calibrar la seva capacitat de resistir i mantenir el seu fort reclam en una època en què els riscos globals no deixen d'augmentar.

Pocs dies després d'iniciar-se l'expansió de la pandèmia a Estats Units, ja va haver qui va pronosticar la fi de Nova York[1], el paradigma de ciutat global. Densitat urbana, alt percentatge de residents de tot el món, molt turisme i l'envelliment de la població eren característiques que destacaven en casos com els de Nova York, Milan, Madrid o Barcelona. Ciutats denses, molt connectades amb l'economia global. Però també és cert que altres ciutats amb característiques similars, com Hong Kong o Singapur, no han tingut els mateixos problemes amb la pandèmia. Per altra banda, les imatges dels carrers que abans estaven densament poblats i notablement carregats de pol·lució i que ara estan buits[2], tranquils i amb l'aire més net que mai, formen part del debat sobre els efectes secundaris de la pandèmia al futur de les ciutats.

Els pros i els contres de la densitat

És ben sabut que les ciutats sempre han estat a l'ull de l'huracà de les epidèmies. Ens consta que així va ser a la Grècia antiga, a l'Edat Mitjana, al Londres del segle XIX, amb els efectes de la grip de 1918 o els del virus de l'Ebola a les ciutats subsaharianes. En tots els casos, els impactes de les epidèmies a les ciutats van ser molt significatius, com ho són ara els de la crisi del coronavirus. Com dèiem, la densitat de persones, d'activitats, de moviments i d'oportunitats han estat i són el gran atractiu de les urbs, però també són el seu principal taló d'Aquil·les si parlem de transmissió de malalties.

Richard Sennet, al seu darrer llibre, *Construir y habitar*[3], situa Joseph Bazalgette, l'enginyer responsable del sistema de sanejament del Londres del segle XIX, com a un dels grans artífexs del concepte de ciutat tal com avui l'entenem, juntament amb Ildefons Cerdà (Barcelona), Frederick L. Olmsted (Nova York) o Georges-Eugène Haussmann (París). El gran avantatge que suposa la densitat des del punt de vista mediambiental, en reduir els costos i efectes nocius del transport i en evitar (entre d'altres) l'*sprawl* (o malbaratament de sòl), podria tenir efectes negatius des del punt de vista sanitari, ja que dificulta el confinament i la possibilitat d'assegurar la distància

Notes

1. Joel Kotkin, "The end of New York", *Tablet*, 7-03-2020, disponible a http://ow.ly/8PKq50zzLBk.
2. Allison Arieff, "The Magic of Empty Streets", *NYT*, 8-04-2020, disponible a http://ow.ly/Ew3M50zzLLj.
3. Richard Sennett, *Construir y habitar. Ética para las ciudades*, Anagrama, Barcelona, 2019 (versió catalana, Arcadia, Barcelona, 2019).

Joan Subirats. Catedràtic de Ciències Polítiques a la Universitat Autònoma de Barcelona. Va fundar i dirigir l'Institut de Govern i Polítiques Públiques d'aquesta mateixa universitat. És regidor de Cultura, Educació, Ciència i Comunitat a l'Ajuntament de Barcelona des de 2019. Autor de nombroses publicacions, les més recents són, entre d'altres: *El poder de lo próximo. Las virtudes del municipalismo* (Catarata, 2016) i *Los (bienes) comunes. ¿Oportunidad o espejismo?* (Icaria, 2017).

entre persones. Allò que seria bo per la salut (més extensió de la taca urbana per evitar la concentració en alçada), no ho seria per l'emergència climàtica (ús intensiu de sòl, més problemes de connectivitat, dificultats quant a la provisió de serveis i la gestió dels residus). El repte és buscar dinàmiques d'esponjament urbà i generar espais amb més habitabilitat i menys contaminació (com els que es plantegen amb les superilles de Barcelona), amb més facilitats per a la mobilitat en bicicleta o fórmules de transport compartit. Es tracta de buscar solucions[4] que incorporin tant el punt de vista ambiental com el de la prevenció sanitària.

Ara estem veient també els avantatges (i les limitacions) de la feina a distància, que pot fer menys necessari tant viure al centre de les ciutats com moure's-hi. Però això exigeix reforçar tecnològicament la urbs i democratitzar l'accés i la connectivitat, la qual cosa també pot acabar essent beneficiosa en múltiples aspectes de la vida urbana (la salut individual i col·lectiva, principalment), com ho va ser en el seu moment la xarxa de sanejament, que va impulsar el creixement de les ciutats al segle XX.

Reforçar el govern metropolità

Quins efectes generarà la crisi de la covid-19 a les ciutats?[5] A Barcelona, una primera lliçó és que necessitem reforçar el govern metropolità. I és necessari per totes les raons exposades anteriorment i perquè s'ha posat de manifest que, entre els governs estatal i català, i el conjunt de la conurbació metropolitana, fan falta frontisses, articulacions que en moments de crisi assegurin una capacitat de govern eficaç. Això que ja tenim en matèria de transport o de residus (ara s'ha demostrat com d'important és tenir aquest dispositiu supralocal funcionant a ple rendiment), hem de tenir-ho en altres camps com el de la salut, els serveis socials o la seguretat. Així ho subratllen les bones pràctiques que poden extreure's de la col·laboració interinstitucional en la posada en marxa d'operatius conjunts als pavellons sanitaris annexes als grans hospitals o per la millora de les condicions a les residències de persones grans.

En efecte, una de les múltiples derivades d'aquesta situació d'emergència és que ha obligat als governs a treballar més des del problema que des de les competències, més des de la col·laboració i la proximitat que des de la jerarquia i la distància (quan, precisament, l'escenari natural de les administracions públiques és el de l'estructura piramidal amb una distribució clara de competències). Estem passant per situacions en les que ja no val dir allò de "farem una comissió". Qui mana és el problema, i les solucions que es contemplin han d'estar directament connectades a ell. És molt diferent veure la coordinació o les alternatives a peu de carrer i des de l'epicentre mateix del problema que pensar-hi a l'atalaia des d'on cada organització o departament acostuma a relacionar-se amb la realitat. Allò que guanyem en perspectiva des de la llunyania es perd en concreció. En aquest sentit, els cants recentralitzadors que ara se senten s'equivoquen profundament.

Notes

4. Lee, V.J., *et al.*, "Epidemic preparedness in urban settings: new challenges and opportunities", *The Lancet*, 27-03-2020, disponible a http://ow.ly/qDCB50zzLTa.

5. Richard Florida-Steven Pedigo, "How our cities can reopen after the Covid-19 pandemic", *Brookings Institution*, 27-03-2020, disponible a http://ow.ly/78bp50zzMfq.

Per altra banda, sembla evident que la mobilitat global es veurà qüestionada seriosament, i amb ella la hiperactivitat dels grans *hubs* aeroportuaris. Les mesures de seguretat que es van adoptar després dels atemptats de l'11S ara s'incrementaran amb controls de temperatura, certificats d'immunitat reconeguts internacionalment, equips de protecció personal, distàncies als accessos i reducció de l'aforament als avions. Altres protocols semblants es podrien traslladar als trens i al transport públic en general. Les activitats comercials, culturals, esportives i turístiques que suposin aglomeracions de persones també hauran de modular-se en funció de les exigències de salut que es vagin prescrivint. En cada cas s'hauran de combinar diversos paràmetres: els de les autoritats sanitàries; la voluntat per part del públic a seguir les indicacions en relació amb els objectius de l'acte (l'equilibri entre els incentius per assistir-hi i els desincentius per la quantitat de precaucions que s'hauran de prendre); i la capacitat logística de la qual disposin les entitats, les empreses o les institucions que organitzin l'activitat.

La mobilitat global es veurà qüestionada seriosament, i amb ella la hiperactivitat dels grans *hubs* aeroportuaris.

Les ciutats es veuran obligades a repensar la seva dinàmica econòmica, laboral i social, així com la seva estructura urbana. Això que aquests dies és un experiment de teletreball a gran escala pot acabar transformant les ciutats i les seves connexions amb l'entorn metropolità. A mesura que s'inverteixi més en la connectivitat de totes les activitats, es veurà reduït l'atractiu potencial de la densitat com a factor d'innovació. Malgrat això, les ciutats punteres en coneixement, ciència i innovació tecnològica mantindran tot el seu atractiu, tot i que hauran de repensar la vigència de les seves línies d'investigació i la conveniència de buscar nous mecanismes de coproducció i de coresponsabilitat en la relació entre els projectes empresarials i les dinàmiques d'inversió pública[6].

La significació que estan tenint en el moment actual els serveis de primera línia (infermeria, emergència, alimentació, neteja, assistència) ha de ser reconeguda no només simbòlicament, sinó laboralment. Hem d'afrontar urgentment els límits evidents que presenten les institucions[7] d'acollida de persones grans tot buscant fórmules que permetin als ancians seguir vivint a casa seva i en entorns socials i valorant la lògica de les cures, que requereixen una posada al dia. El mateix passa amb les greus carències en la provisió de productes bàsics i en la xarxa d'alimentació de proximitat, que ha posat de manifest la dependència que tenen les ciutats. La diversificació de les activitats econòmiques (amb una presència més elevada d'indústria tecnològicament avançada) i la incorporació d'espais de producció de proximitat (de productes bàsics, especialment alimentaris) que redueixin la dependència exterior són plantejaments que s'hauran de reconsiderar després d'aquesta situació excepcional.

Impacte desigual

L'impacte de la crisi de la covid-19 no s'ha distribuït de manera equitativa[8] en el conjunt de les ciutats. Aparentment, ens trobàvem davant d'un virus "democràtic" en el sentit que podia afectar per igual a persones de qualsevol condició, edat, gènere o lloc de residència. A la pràctica, i després de vàries setmanes d'evolució de la pandèmia i de confinament, tenim dades més que suficients sobre la incidència desigual de la crisi del coronavirus. Els impactes de la malaltia han estat superiors entre les persones grans, els nuclis familiars que viuen en espais més limitats, aquells qui tenien professions o oficis que requereixen més contacte social o entre els ciutadans que s'han vist obligats a treballar, malgrat la pandèmia, a causa de la seva especialitat. Convé repensar la relació entre l'espai privat i l'espai públic a les ciutats. Les fórmules que s'estan aplicant en algunes per limitar la sobreocupació de l'espai urbà per part dels cotxes, com les superilles de Barcelona, poden jugar un paper clau en aquest propòsit.

Això que aquests dies és un experiment de teletreball a gran escala pot acabar transformant les ciutats i les seves connexions amb l'entorn metropolità.

Notes

6. Mariana Mazzucato, "The Covid-19 crisis is a chance to do capitalism differently", *The Guardian*, 18-03-2020, disponible a http://ow.ly/LeX550zzMvB.

7. "Ante la crisis del COVID19: una oportunidad de un mundo mejor", declaració a favor d'un canvi necessari en el model de cures de llarga durada al nostre país. Disponible a http://ow.ly/cJAd50zzMOv.

8. Oriol Nel·lo, "La ciudad y la plaga", *eldiario.es*, 31-03-2020, disponible a http://ow.ly/M5ae50zzMXO; Richard Florida, "The Coronavirus Class Divide in Cities", *CityLab*, 7-04-2020, disponible a http://ow.ly/p3x450zzN1n.

9. Entrevista a Damien Deville, *Le Vent se Leve*, 16-04-2020, disponible a http://ow.ly/v96W50zzN5G.

Els efectes colaterals de la crisi sanitària, com la pèrdua de feina, el tancament d'escoles o la ruptura de lligams de proximitat, han provocat una major precarietat i han generat més problemes de subsistència bàsica a persones amb feines pitjor remunerades, sense estatut legal consolidat o en condicions de connectivitat digital inexistents o molt fràgils. La multiplicitat d'aquest tipus de factors en una mateixa persona o col·lectiu provoca, com sabem, situacions de més exclusió social i vulnerabilitat. Són situacions que, a més, no permeten respostes segmentades, ja que requereixen abordatges complexos i personalitzats. Heus aquí la importància de projectes d'inversió multifactorial, com el Pla de Barris de Barcelona, que permeten abordatges integrals per evitar que les desigualtats augmentin i generin bretxes vitals més significatives.

Hem de plantejar-nos si es podran mantenir els avantatges en mobilitat i qualitat ambiental de les ciutats que la situació d'emergència ha provocat.

Les fases posteriors a la crisi, de "desescalada" o "desconfinament", també posaran a prova les ciutats. Si no ha estat fàcil aconseguir un més que notable seguiment de les recomanacions de salut per combatre la pandèmia, pot ser tant o més difícil aconseguir que tornin a posar-se en marxa els equipaments, comerços, centres educatius o espais públics de tot tipus, atenent a les seves peculiaritats, als tipus d'activitat, als públics als quals es dirigeixen, etcètera. Per altra banda, un altre interrogant que hem de plantejar-nos és si els avantatges ja esmentats en termes de mobilitat i de qualitat ambiental de les ciutats als quals ha obligat la situació d'emergència podran mantenir-se d'alguna manera. Sembla clar que aquesta crisi ens ensenya els errors comesos en separar natura i cultura[9], tot afavorint l'hegemonia dels imaginaris urbans com a sinònim d'innovació i progrés i infravalorant la importància de mantenir equilibris bàsics entre ciutat i hàbitat. En aquest sentit, com en tants altres, ens queda l'interrogant de saber si la "nova normalitat" després de la crisi de la covid-19 anirà cap a la resiliència (tot mantenint les nostres pautes i maneres de fer, malgrat el xoc produït) o si a conseqüència de la pandèmia i del seu impacte brutal en la "normalitat" aconseguirem trencar amb rutines i hàbits, la qual cosa ens permetria millorar les nostres condicions de vida urbana i afrontar millor les inevitables crisis a les quals haurem de fer front.

La crisi del coronavirus està essent massa costosa en vides i penalitats com per parlar-ne com si fos una oportunitat. Però sí que ens pot permetre posar de manifest les coses en què val la pena insistir, i la ciutat n'és una. Llocs en què la proximitat, el veïnat entre desconeguts, la possibilitat de viure junts, de tenir la nostra pròpia autonomia i de ser reconeguts en la nostra diversitat, mantenen tota la seva força i atractiu. Les ciutats obertes són, i han de seguir essent, una expressió de vida concentrada.

Los (bienes) comunes. ¿Oportunidad o espejismo?
Joan Subirats
y César Rendueles
Icaria, 2017

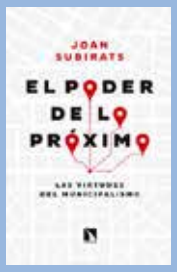

El poder de lo próximo. Las virtudes del municipalismo
Joan Subirats
Los Libros de la Catarata, 2016

La nova ciutat que emergeix: una perspectiva des de la salut pública

Gemma Tarafa

La primavera de l'any 2020 serà recordada com la primavera de la covid-19, una època que ens ha obligat a aturar-nos, a prendre mesures de prevenció, a viure en soledat en un món connectat. El confinament ha alterat el ritme de vida de la ciutat i ha fet emergir allò essencial: la cura de les persones i el sostenimment de la vida.

No són pocs els articles periodístics que aquests dies assenyalen la importància de les feines essencials, tot fent visible i dotant de valor allò que durant massa temps ha quedat amagat. Sobre els canvis que experimenta la ciutat, que inverteixen i ens fan revisar les prioritats, en parlaré més endavant. Abans, però, és necessari introduir algunes qüestions generals sobre la covid-19 i sobre el seu impacte a la nostra ciutat des de la perspectiva i els aprenentatges d'aquells qui treballen a la salut pública.

En primer lloc, cal tenir presents els factors socials i mediambientals que condicionen l'estat de salut de la població[1]. Per parlar del bon o mal estat de salut de la població, hem d'identificar els factors que la condicionen, perquè el lloc on es viu, el sexe o la professió poden impactar en l'estat de salut[2]. Les primeres dades sobre l'impacte de la covid-19 a la ciutat ens indiquen que l'afectació de la malaltia segueix patrons de desigualtat. L'Agència de Salut Pública de Barcelona (ASPB) ha fet un seguiment de l'afectació de la covid-19 a la ciutat i, des del passat 8 d'abril, ha obert un lloc web on es poden visualitzar les dades diàries de la ciutat[3]. Aquesta informació ens mostra que, entre el 13 de març i el 16 d'abril, a Barcelona hi ha hagut 9.311 casos positius de covid-19, amb una major afectació entre la gent gran i un major impacte en determinats territoris de la ciutat. Cal assenyalar que aquestes dades fan referència als casos més greus de la malaltia, ja que no es poden fer proves diagnòstiques a tothom. L'ASPB també ofereix les dades dels enterraments de les persones residents a Barcelona. Entre l'1 de març i el 9 d'abril s'han produït 3.758 defuncions, una xifra molt superior a les 1.603 que s'esperaven en aquest període (segons les dades dels últims 10 anys). Aquesta variació representa un excés de mortalitat de 2.155 defuncions, de les quals més del 80% afecta a persones majors de 75 anys. Les dades també mostren que hi ha diferències territorials en la incidència de la malaltia, amb una major afectació als barris més vulnerables. Allà on hi ha pitjors indicadors socioeconòmics, on les ocupacions de la gent són més manuals, més essencials i menys "teletreballables", o allà on els pisos són més petits i amb menor capacitat per aïllar-se en bones condicions, és on la covid-19 està tenint més impacte. La salut i les condicions de vida són les dues cares d'una mateixa moneda.

En segon lloc, l'avenç d'aquesta pandèmia global ha fet emergir les precarietats i les debilitats del món occidental. Pensàvem que aquestes afectacions eren fenòmens llunyans que de cap manera podien alterar la nostra quotidianitat. En canvi, en un món globalitzat, densament poblat, altament urbanitzat i depredador, no és tan difícil imaginar que els vectors de transmissió s'incrementen i que les pandèmies i la transmissió de malalties rares són del tot possibles[4]. Com segurament tampoc serem aliens a un empitjorament de la salut si no som capaços de posar fre al canvi climàtic. Potser

Notes

1. Consulteu els informes i monogràfics de la Sociedad Española de Salud Pública y Administración Sanitaria (SESPAS).

2. Carme Borrell, de l'Agència de Salut Pública de Barcelona, o Joan Benach, especialista en salut pública de la Universitat Pompeu Fabra, han aportat coneixements científics en aquesta línia.

3. Disponible a https://www.aspb.cat/docs/COVID19aldiaBCN/.

4. Sobre aquest debat es poden llegir les notes de Josep Terrades al Centre d'Investigacions Ecològiques i Aplicacions Forestals (CREAF): "Indispensables, de vegades letals. Els microbis, els virus i nosaltres". Disponibles a http://ow.ly/X7K550zAZVC.

Gemma Tarafa. Regidora de Salut, Envelliment i Cures de l'Ajuntament de Barcelona. Llicenciada en Biologia i Bioquímica, doctora en Biologia Molecular per la Universitat de Barcelona i postdoctorada per la Universitat de Yale. Ha estat investigadora de l'Institut Català d'Oncologia i subdirectora del Grup de Recerca en Desigualtats en Salut (GREDS-EMCONET) a la Universitat Pompeu Fabra. És coautora dels llibres *La sanidad está en venta. Y también nuestra salud* (2012); *Com comercien amb la teva salut. Privatització i mercantilització de la sanitat a Catalunya* (2014); i *Sin trabajo, sin derechos, sin miedo. Las reformas laborales y sus efectos sobre el trabajo y la salud* (2014), tots tres publicats per l'editorial Icaria.

ara més que mai s'ha vist la importància de tenir cura de la salut com un element col·lectiu i no individual, i que aquest aspecte té molt a veure amb com pensem, planifiquem i sostenim la vida a la ciutat.

Algunes qüestions que emergeixen

Des del punt de vista de la política pública i des de l'experiència de la gestió d'un ajuntament com és el de Barcelona, la covid-19 ens ha posat, sobretot, davant la gestió d'una crisi sanitària. Aïllar per prevenir l'avenç, frenar la corba de nous casos i intervenir des del sector públic per no col·lapsar el sistema sanitari han estat les prioritats en tot aquest procés. És per aquest motiu que les característiques del confinament han estat tan excepcionals, amb un aïllament domiciliari i una paralització de tota activitat no essencial. Les limitacions que ha decretat l'estat d'alarma des del passat 10 de març de 2020 ens han suposat molts canvis i necessitarem força temps per avaluar-ne l'impacte; també han fet emergir grans debats, límits i contradiccions sobre el món en què vivim. La paralització ha fet visibles les grans llacunes i desigualtats del nostre model social, productiu i sanitari. Amb el confinament s'ha fet evident la duresa de la soledat i de la gestió quotidiana de les cures pròpies i de les persones que tenim a càrrec, i el valor del bé comú i d'allò públic i col·lectiu. En dos mesos, ha canviat la ciutat i també ho han fet les prioritats i accions de govern, que s'han redirigit per fer front a l'impacte de la covid-19 a Barcelona. De ben segur que tots aquests canvis no seran provisionals. Alhora, s'obren nous horitzons de canvi que fan imprescindible repensar profundament qüestions que tenen un efecte directe en la millora de la vida de les persones.

Les limitacions que ha decretat l'estat d'alarma des del passat 10 de març de 2020 ens han suposat molts canvis i necessitarem força temps per avaluar-ne l'impacte.

A l'Ajuntament es van activar tots els recursos de què es disposava per fer front a la crisi sanitària, i des del primer moment es va treballar per impedir que fos també una crisi social. La ciutat s'ha preparat per aquest abordatge més ampli, més enllà del sistema de salut, tenint molt present les històries de vida dels seus veïns i veïnes, les històries de precarietat, d'angoixa, de por i de soledat. La pandèmia ha imposat a la població una vida en aïllament per tal de frenar la corba de contagis, així com un tancament de la ciutat que ha impactat de forma diversa i que pot tenir conseqüències a llarg termini. Tot i les estrictes condicions que imposava el decret d'alarma per protegir la població, s'han posat en marxa diferents estratègies per permetre que tothom a la ciutat pogués dur a terme l'aïllament, sempre mirant de cobrir totes les necessitats bàsiques.

Una ciutat tancada no només vol dir que s'hagi frenat l'economia formal —per la qual l'Estat ja ha previst un mecanisme per la protecció dels seus treballadors i treballadores—, sinó que també

s'ha frenat l'economia informal, i això ha impactat de ple en la vida de moltes persones que vivien de forma precària dins la informalitat. Per oferir algunes dades: a Barcelona s'han previst 714 places addicionals per tal que les persones sense llar puguin passar el seu confinament; s'ha incrementat un 113% el conjunt de programes d'àpats a la ciutat (àpats a domicili, àpats en companyia, menjadors socials); i els centres de serveis socials han atès en un mes i mig el 28% de persones que atenen en tot un any, més d'un 15% de les quals eren persones usuàries noves o feia més d'un any que no acudien a un centre de serveis socials. S'ha aturat el cobrament del lloguer d'habitatges públics municipals a 12.000 famílies i s'ha intentat mitigar la solitud reforçant programes adreçats a les persones grans sense companyia, com ara la teleassistència, el programa Radars i el programa Vincles.

Mai com ara la por a emmalaltir ens ha fet tan conscients de la importància d'una bona salut i de la necessitat de promocionar-la, de cuidar-la i de fer-ne prevenció.

Més enllà de les actuacions endegades per cobrir l'emergència social a la ciutat, cal aturar-se en allò que apareix ara amb més força i que haurà de ser la base per repensar, pel que fa a la salut, una ciutat post-covid-19.

Gemma Tarafa

1. La salut com un element central de la vida de les persones
L'impacte de la covid-19 ens ha fet prendre consciència de les nostres vulnerabilitats, tant les físiques —pel que suposa patir la malaltia— com les emocionals —sobreviure a un procés d'aïllament que multiplica la sensació de soledat i d'angoixa. Mai com ara la por a emmalaltir ens ha fet tan conscients de la importància d'una bona salut i de la necessitat de promocionar-la, de cuidar-la i de fer-ne prevenció. Vénen moments en què haurem de continuar alerta de les indicacions de salut pública per evitar els contagis, i de ben segur haurem de continuar aplicant mesures de distanciament, que en cap cas han de conduir a l'aïllament total de persones i col·lectius vulnerables. Serà el moment de reforçar els programes de promoció de la salut i la salut comunitària, i de situar l'atenció primària en el lloc central que li pertoca.

2. Les desigualtats socials i el seu impacte en la salut
Dèiem que l'impacte de la covid-19 ha estat més ampli en les zones més vulnerables de la ciutat on es donen alguns o diversos d'aquests factors: els tipus de feines més manuals, de cura, del tot essencials; el tipus d'habitatge, que dificulta seguir pautes d'aïllament a domicili i que suposa més risc per frenar-lo; o les zones amb població més envellida. Tots són factors que han tingut un impacte clar en la incidència de la malaltia. Les anàlisis des de la salut pública fa temps que ens alerten de les desigualtats i el seu impacte en la salut. És el moment d'instaurar mesures com ara l'ingrés mínim vital anunciat fa poc pel Govern de l'Estat, així com de canviar el marc regulador de les polítiques d'habitatge o les lleis d'estrangeria vigents, sense menystenir la necessitat d'un nou marc de polítiques laborals per construir un mercat de treball menys desigual. Des de la ciutat ens tocarà acompanyar els canvis amb polítiques locals de serveis socials que prioritzin i redimensionin les noves necessitats de Barcelona.

Caldrà revisar el model públic d'atenció residencial a la gent gran, després d'haver comprovat que requereix un canvi profund per atendre i cuidar en bones condicions.

3. La cura com a part indispensable per la vida
Dèiem a l'inici que la importància de les cures en totes les seves dimensions s'ha fet més evident que mai. Les treballadores familiars, les dels equips d'espai públic, les dels equipaments de persones sense llar, les infermeres, les treballadores de la neteja... totes elles estan sostenint la ciutat. Cuidar és imprescindible per la vida, tot i que les professions i els espais de la cura no sempre són els més ben vistos, reconeguts o valorats. Potser un exemple extrem és el que estem veient a les residències de gent gran, on es posa en evidència com la cura de les persones més dependents és una situació mal resolta en aquesta societat que envelleix.

La importància d'aquest servei també s'ha fet visible a través del debat sobre el temps i la duresa de la cura continuada. El debat entorn a la criança i l'educació de nens i nenes durant el confinament segurament amaga molts debats en un, i no només la preocupació de les famílies per l'aprenentatge dels infants. També ha obert la caixa dels trons i ha descobert que les actuals polítiques de conciliació donen una resposta insuficient a les necessitats de mares i pares per atendre els infants, tant si teletreballen com si han d'incorporar-se a la feina de forma presencial. S'obre el debat de com afrontar una situació de desconfinament per fases sense tenir en compte que haurem de fer-ho compatible amb la cura quotidiana de les persones. Pot ser un bon moment per replantejar-nos les formes com ens organitzem socialment i el temps (i els valors) que hi dediquem.

4. La comunitat

Aquests mesos també hem pogut observar com les veïnes i els veïns s'han autoorganitzat, tot generant xarxes de suport mutu per ajudar-se en qüestions quotidianes com anar a comprar o tirar la brossa en temps de confinament, fer-se companyia a través del telèfon o connectar amb els serveis públics disponibles per fer front a l'emergència. Apareixen històries boniques que estan reforçant la vida entre comunitats de veïns i veïnes i que fan la vida a la ciutat més amable i més propera. Barcelona és una ciutat rica pel que fa al seu teixit social, que ha facilitat l'autogestió en plena crisi de la covid-19, i és possible que hagi sumat persones que fins abans de la crisi no estaven organitzades. És una experiència única i que haurà de tenir un paper rellevant en el futur de la ciutat després de la pandèmia.

Tot plegat ens obliga a repensar moltes coses, inclosa l'organització de la ciutat. Cal dissenyar nous projectes que tinguin les cures com a element central, com ara les superilles de la cura, que hauran de combinar un ritme diferent de la ciutat amb un paper imprescindible dels serveis públics i una comunitat forta i cuidadora. Caldrà revisar tot allò que s'ha constatat que no funciona i donar prioritat al més essencial, des de repensar les polítiques públiques de salut —tot defensant el reforç públic del nostre sistema sanitari— fins a dotar d'importància l'atenció primària. Caldrà revisar el model públic d'atenció residencial a la gent gran, després d'haver comprovat que requereix un canvi profund per atendre i cuidar en bones condicions. I caldrà defensar noves polítiques socials, econòmiques i d'habitatge que procurin una vida digna a la ciutat. Des dels municipis haurem d'empènyer per generar nous marcs que ens permetin avançar cap a ciutats socialment justes. I haurem de fer-ho de la mà de polítiques locals que apostin per una ciutat més pausada, amb un espai públic que permeti una vida més saludable i més humana.

Com comercien amb la teva salut. Privatització i mercantilització de la sanitat a Catalunya
Gemma Tarafa *et al.*
Icaria, 2014

Sin trabajo, sin derechos, sin miedo. Las reformas laborales y sus efectos sobre el trabajo y la salud
Gemma Tarafa *et al.*
Icaria, 2014

La sanidad está en venta. Y también nuestra salud
Gemma Tarafa *et al.*
Icaria, 2012

Com serà el món després de la crisi?

Daniel Innerarity

La crisi del coronavirus no suposarà el final de la globalització o de la integració europea, sinó un incentiu per a configurar-les d'una altra manera. Amb les crisis vénen aprenentatges, però també reincidències, reaccions maldestres, i extreure conclusions resulta especialment prematur. Això no obstant, s'intueix que aquesta situació extrema enfortirà la tendència cap a un món de béns comuns.

Quan ens preguntem sobre com serà el món després de la crisi del coronavirus, quines coses canviaran i en quina mesura, és difícil separar la descripció de la prescripció. Mai no és fàcil, i menys en moments com aquests, distingir entre allò que creiem que passarà i allò que desitjaríem que passés, i garantir que l'anàlisi amb pretensions de neutralitat no es barregi amb allò que creiem que hauria de passar. L'objectivitat, la normativitat i el desig se solapen encara més en moments d'agitació i desconcert. Per si això fos poc, no estem parlant tant d'endevinació com de configuració. Les societats modernes no es dediquen a endevinar un futur que vindrà inexorablement, sinó que més aviat intenten configurar el futur desitjable. A més, també estan les nostres decisions lliures, com a subjectes individuals i com a societat, que converteixen qualsevol pronòstic en una dèbil aposta.

Tot això succeeix en un moment en què els grans relats deterministes han perdut credibilitat i el món es fragmenta en turbulències que provoquen moviments diversos i fins i tot contradictoris. Amb les crisis vénen aprenentatges, però també reincidències, reaccions maldestres i fins i tot fenòmens d'estupidesa col·lectiva perquè la nostra intuïció ens inclina en la direcció equivocada. És possible descobrir una resultant d'aquesta agitació, una tendència

més poderosa que les tensions de curt perímetre, una direcció que resulti identificable a partir de tot aquest desordre? Podríem tractar d'identificar allò que té sentit, la lògica de les coses, l'evolució sistèmica de les societats. Hauríem, llavors, de començar per distingir les reaccions momentànies de les grans tendències, perquè una cosa són les respostes immediates i una altra són les respostes lentes: a curt termini, veiem l'Estat com a protagonista —keynesianisme de llautó, tancament de fronteres, autoritat militar i obediència als experts—; a llarg termini, potser veurem el contrari. Tal com succeeix amb tot allò que no és intuïtiu i quan se sosté que les coses no són el que semblen, ens devem una explicació.

Les fronteres més rellevants són les dels nostres domicilis i les del turisme interior, o les de la desigualtat, que separen més que qualsevol delimitació de l'espai físic.

Fronteres de la desigualtat

Al meu parer, l'actual crisi del coronavirus no és tan nova com sembla, ni per la seva naturalesa ni per les estratègies per combatre-la. Hi ha un cert arcaisme en els procediments, unes estratègies sanitàries que s'assemblen molt a les emprades en velles pandèmies i tenen molt poc en compte els riscos ecològics. La tornada dels límits és provisional com a mesura profilàctica (no cura, sinó que frena parcialment el contagi i no resulta socialment i econòmicament suportable més enllà d'un període de temps limitat). A més, les fronteres estatals no són les més rellevants; ho són les dels nostres domicilis i les del turisme interior, o les de la desigualtat, que separen més que qualsevol delimitació de l'espai físic.

La tornada de l'Estat és il·lusòria i momentània. Aquesta crisi no suposarà el final de la globalització o de la integració europea, sinó un incentiu per a configurar-les d'una altra manera. El virus sembla haver paralitzat la idea europea; els estats membres tanquen les fronteres, limiten les llibertats de la ciutadania i tornen a fer política pel seu compte, en gran part degut a què les competències de la Unió Europea en matèria de salut són molt limitades. La crítica a la incompareixença europea expressa fins a quin punt hem interioritzat que la UE és un espai decisiu quan es tracta d'oferir una solució a la crisi. Durant la crisi del 2008, Europa no semblava absent, sinó massa intrusiva. Les recents intervencions d'alguns líders d'estats europeus que qüestionaven la solidaritat no representen els valors europeus sinó tot el contrari, de manera que la nostra reacció no hauria de ser qüestionar la idea d'Europa, sinó lamentar fins a quin punts alguns no l'han interioritzada prou.

Els estats poden tenir la temptació de mantenir aquest tancament, però les polítiques de migració segueixen requerint cooperació internacional: les duanes no paren els atacs informàtics, i les comunicacions i els fluxos financers no s'aturen a cap frontera, per

Daniel Innerarity. Filòsof i assagista, és catedràtic de Filosofia Política a la Universitat de Saragossa i investigador Ikerbasque a la Universitat del País Basc. Dirigeix l'Institut de Governança Democràtica. La seva investigació se centra en el govern de les societats contemporànies. Ha rebut diversos premis, com ara el Premi Nacional d'Assaig i el Premi Príncep de Viana de Cultura, i és autor de *La política en tiempos de indignación* (Galaxia Gutenberg, 2015) i *Una teoría de la democracia compleja. Gobernar en el siglo XXI* (Galaxia Gutenberg, 2019).

no parlar del canvi climàtic, l'amenaça més global i simètrica vers la qual l'Estat representa una escala de gestió completament inadequada. La batalla del coneixement també es planteja com una mesura decisiva més enllà dels confins de l'Estat nacional. El descobriment i la producció de vacunes (tot i les carreres per la competició i el prestigi) exigeixen col·laboració transnacional. Les comunitats científiques fa temps que van deixar de coincidir amb els límits nacionals.

Tot i que alguns països intentin aprofitar la catàstrofe per consolidar les prerrogatives que els ha concedit l'estat d'excepció, el poder estatal no recuperarà la seva època de glòria més que de forma momentània, i seguirem avançant cap a una forma inèdita de gestió compartida dels béns comuns. L'Estat que torna no ho fa de manera permanent; no té els recursos econòmics per estendre en el temps l'excepció, comparteix la seva autoritat amb altres estats membres en un escenari d'interdependència global i obté el coneixement d'una societat civil a la qual no controla jeràrquicament. Això s'entén bé si comparem la crisi sanitària amb la crisi ecològica. En la lluita contra el coronavirus, l'Administració ha assumit el clàssic rol pedagògic dins les fronteres nacionals. Tal com ha advertit Bruno Latour, en el cas de la transició ecològica la relació és justament a la inversa: és l'Estat qui ha d'aprendre a gestionar un poble multiforme, deslimitat, amb escales múltiples i en interdependència amb altres, incapaç de dictar mesures des de dalt. Si en la crisi sanitària l'Estat recorda a la gent les antigues lliçons d'higiene sobre com rentar-se les mans i tossir, en la transició ecològica és l'Estat qui es troba en una situació d'aprenentatge en un panorama que li resulta desconegut.

Un món de béns comuns

Dins d'un procés d'aquesta complexitat i enmig de desenvolupaments que acaben d'iniciar-se, extreure conclusions és especialment prematur. M'atreveixo, tot i això, a aventurar que aquesta crisi, lluny de frenar-la, enfortirà la tendència cap a un món de béns comuns; per tant, cap a un món més integrat en termes de regulació i institucionalment. Tot i els retrocessos i les reticències, és el moment d'allò comú. La consciència dels béns i les amenaces que compartim posa novament de manifest que aquestes bondats i maldats col·lectives sobrepassen la capacitat dels estats. Cada cop estem menys en un món d'estats sobirans juxtaposats i més en un món d'espais connectats i interdependents.

Aquesta crisi, lluny de frenar-la, enfortirà la tendència cap a un món de béns comuns.

Els grans assumptes polítics s'han dissociat gairebé per complet del marc definit pels estats en una triple dimensió: la generació del problema (qui o quin tipus de conducta provoca un determinat problema), l'impacte del problema (qui pateix quins tipus d'efectes negatius) i la solució del problema (a qui competeix la seva resolució

i de quina manera). L'origen, l'impacte i la solució de determinats problemes no coincideixen amb els límits de la unitat tradicional que representaven les societats estatalment organitzades. Tot això defineix un quadre d'interdependència o dependència mútua que implica una vulnerabilitat compartida. Els estats i el sistema d'estats sobirans presenten grans dificultats a l'hora de promoure l'estabilitat, la seguretat, la prosperitat i altres béns especialment col·lectius.

S'està modificant la idea que teníem dels béns públics, vinculats fins ara a una sobirania estatal que s'encarregaria de garantir-los.

S'està modificant la idea que teníem dels béns comuns, vinculats fins ara a una sobirania estatal que s'encarregaria de garantir-los. A poc a poc prenem consciència que es tracta de béns que no són divisibles entre els estats, com passa amb els que fan referència al medi ambient, la seguretat, l'estabilitat econòmica, la salut; aquells que no es presten a una gestió sobirana sense provocar greus efectes perversos. Les crisis mundials o els riscos globals no afecten únicament les comunitats nacionals més directament concernides sinó el conjunt de la humanitat a causa de les conseqüències en cadena o dels efectes derivats. En la mesura que són béns comuns de la humanitat, els béns públics deixen de ser únicament béns sobirans.

Les decisions fonamentals ja no s'adopten en el pla nacional, des d'on sovint no es decideix més que sobre allò que és necessari. En matèria comercial, monetària, fiscal o social, les decisions s'han tornat profundament interdependents, la qual cosa inaugura un tipus de governança que no només implica un enfortiment de les coordinacions intergovernamentals, sinó també la constitució d'espais de mobilització i de representació d'interessos, de discussió i de debat públic que transcendeixen els territoris nacionals i les lògiques sobiranes.

***

Quan escric això, a 3 d'abril de l'any 2020, la crisi del coronavirus es troba en una fase que encara no m'atreveixo a qualificar, ja que és una qüestió que només correspondrà als historiadors futurs. Em vénen al cap aquests versos del poeta irlandès Seamus Heaney: *"If we winter this one out / we can summer anywhere"*, que vénen a dir que, si superem aquesta situació, podrem superar qualsevol cosa. Encara no sé en quina estació de l'any ens trobem realment, ni si podem recitar aquests versos per animar-nos a resistir enmig de la travessia o com qui narra una gesta passada.

La política en tiempos de indignación
Galaxia Gutenberg, 2015

Una teoría de la democracia compleja. Gobernar en el siglo XXI
Galaxia Gutenberg, 2019

Laura Guerrero

Urbanisme i arquitectura per a una nova normalitat

Núria Moliner

És en moments de crisi quan es veuen les mancances i els reptes del present. Per sort, també en poden sortir reforçades les prioritats. El confinament per la covid-19 ha fet evident que l'arquitectura i l'urbanisme no sempre garanteixen el dret al cel, a l'aire i al sol. No podríem aprofitar aquesta crisi com un punt d'inflexió per replantejar la nostra manera de viure la normalitat i la de les nostres ciutats?

Fa setmanes que estem confinats a casa i, deixant de banda la incertesa i la preocupació generada per aquesta situació, que és una realitat innegable i aclaparadora, comencem a percebre alguns canvis en clau positiva, com els primers rajos de sol després d'una tempesta. Com sempre, els problemes ens poden fer aprendre i créixer. Necessitem fer-ho, a escala individual i global, i la crisi del coronavirus és una gran oportunitat en aquest sentit. I si poguéssim interpretar tot el que ha passat per tal de millorar la nostra qualitat de vida? I si ho aprofitéssim com un punt d'inflexió per replantejar la nostra manera de viure i les nostres ciutats?

En aturar-nos durant una fracció de temps, descobrim nous escenaris. Desaccelerem la roda productiva que mai para, baixem el ritme constant d'activitat, d'anar d'un lloc a l'altre, i sembla com si agaféssim aire. També ho fan les ciutats i la natura. La contaminació s'està desplomant fins a uns mínims sense precedents a tota Europa, i a Barcelona s'ha assolit un rècord històric. Per primer cop en vint anys gaudim del nostre dret de respirar un aire net a la ciutat i complim amb les recomanacions de l'Organització Mundial de la Salut (OMS) quant als límits de partícules en suspensió a l'aire. Uns límits que fins ara se superaven de manera sistemàtica i provocaven més de 10.000 morts prematures anuals al territori espanyol. També per primer cop gaudim del silenci, un fet més que rellevant si tenim en compte que els efectes de la contaminació acústica sobre la nostra salut són gairebé tan severs com els de l'atmosfèrica.

Si bé el període d'aturada pot haver reduït les emissions de gasos d'efecte hivernacle de manera temporal, la crisi mediambiental seguirà sent durant dècades una qüestió clau per a la salut i la supervivència de l'espècie. L'emergència climàtica, segons l'Organització de les Nacions Unides (ONU), es presenta com una amenaça més greu que el coronavirus. António Guterres, secretari general de l'ONU, remarcava el passat mes de març que la inquietud per la crisi actual no ha de reduir l'esforç mundial en la lluita contra la crisi climàtica, ni tampoc hem de sobreestimar la davallada d'emissions actual com una solució: "No combatrem el canvi climàtic amb un virus".

El moment de l'urbanisme resilient i regeneratiu

Les ciutats generen el 70% de les emissions de CO_2, mentre que el sector de la construcció és responsable del 40% dels gasos d'efecte hivernacle, així com del 30% del consum de matèries primeres i del 30% de la generació de residus. Dades com aquestes subratllen la necessitat imminent de situar l'impacte mediambiental al centre de l'urbanisme, l'arquitectura i el disseny. Una mirada que té molt present Miriam García, doctora arquitecta experta en urbanisme i canvi climàtic: "Hauríem de parlar de tres crisis que estan profundament interrelacionades: la crisi climàtica, la crisi de

Núria Moliner. Arquitecta i comunicadora. La seva tasca professional se centra en la investigació i la divulgació de maneres sostenibles, saludables i conscients d'abordar l'arquitectura, el disseny i l'urbanisme. És presentadora i assessora de continguts del programa *Escala Humana* de La 2 de TVE, guardonat amb els premis COAS Arquitectura & Sociedad i Life Habitat. Ha estat investigadora al Laboratori d'Innovació Tecnològica en Edificació Industrialitzada i Sostenible de la Universitat Internacional de Catalunya (UIC), i editora a Actar Publishers i a la plataforma internacional urbanNext.net.

biodiversitat i la crisi de la salut. Les tres haurien de ser catalitzadores de canvis tant en el planejament urbà com en l'edificació".

Els problemes ambientals de les ciutats no només afecten el sistema urbà mateix. També incideixen en moltes altres regions del planeta, aquelles d'on s'extreuen els recursos i també on arriben els efectes de les emissions i els residus generats. "Habitem ciutats que són sistemes socioecològics que estan indissolublement integrats en entorns més amplis. Formem part de la trama de la vida".

Disminuir els desplaçaments i avançar cap a sistemes de mobilitat sostenible, crear una infraestructura ecològica, apostar per l'economia circular o repensar el model urbà per tal de mitigar i adaptar-nos als efectes del canvi climàtic, com ara la pujada del nivell del mar o l'increment de les temperatures, són algunes de les mesures de futur que ens caldria plantejar-nos i aplicar ja al nostre present. Ara més que mai.

I és que el moment en què ens trobem requereix un nou urbanisme resilient i regeneratiu. Com diu Miriam García, la resiliència es basa en l'adaptabilitat, en la capacitat de generar nous modes d'autoorganització davant les pertorbacions. Una ciutat resilient és aquella capaç de gestionar canvis i renovar els seus models ecològics, econòmics i socials.

García apunta que són molts els científics que alertaven dels efectes sobre la salut que provoquen la pèrdua de biodiversitat dels ecosistemes i el vincle amb la propagació de pandèmies. I afegeix: "Desitjo profundament que la situació de frenada i l'aprenentatge de l'origen de la pandèmia (no només de les seves conseqüències) ens ajudin a treballar per a impulsar models de ciutat més justos, saludables i sostenibles".

La creació d'una nova normalitat

Frenar, reduir i recordar que som éssers interdependents i ecodependents és justament el que el planeta mateix, els científics i els ecologistes portaven dècades reclamant i que no havíem sigut capaços d'abordar per nosaltres mateixos. Però de poc servirà tot això si en acabar el confinament tornem a la "normalitat". I escric normalitat entre cometes perquè cada cop queda menys clar què és normal o què ho hauria de ser.

Hem començat a veure que podríem viure d'una altra manera, tot reduint el nostre impacte i posant la vida i la salut al capdavant.

Naomi Klein, periodista i autora de llibres com *Esto lo cambia todo. El capitalismo contra el clima* (Paidós, 2015), durant una xerrada virtual recent declarava el següent: "La gent parla de quan es tornarà a la normalitat, però hem de recordar que la normalitat era la crisi. Allò que és normal és mortal. És a causa d'aquesta crisi ecològica que s'està sacrificant l'habitabilitat del planeta".

Hem començat a veure que podríem viure d'una altra manera, tot reduint el nostre impacte i posant la vida i la salut al capdavant. Tindria sentit fer un pas enrere i actuar com si no hagués passat res? O, com reclama Klein, és el moment d'exigir una resposta basada en els principis d'una economia i un urbanisme regeneratius, basats en les cures i la reparació?

Si ens parem a pensar, ens adonem que no trobem a faltar el trànsit d'hora punta ni haver de córrer de bon matí. Ni el soroll dels milers de vehicles que atapeeixen les carreteres i colonitzen els carrers cada dia. Ni respirar fum. Ni participar d'un consumisme imposat. Ni els espais grisos i mancats de verd que sovint pinten els paisatges urbans.

Sent honestos, no enyorem les nostres ciutats tal com eren fins ara. Perquè els teixits urbans han estat principalment dissenyats per a la producció, no per a la vida. I el que ara ens falta, el que més necessitaríem, és precisament la vida sana i en societat. El conjunt d'interrelacions humanes que neixen a l'espai públic d'escala humana. La dimensió social i cultural i, amb ella, el sentiment de pertinença. La connexió amb la naturalesa i l'accés a espais inclusius, agradables i saludables.

Arquitectura més enllà de l'estàndard

En temps de confinament, la separació entre espai públic i espai privat pesa. Ara que no podem gaudir de llocs oberts o col·lectius, entesos com una extensió complementària a la nostra unitat d'habitatge, encara valorem més allò compartit. Si perdem l'espai públic i comunitari, ens adonem que l'espai privat no ho és tot. Mai ho ha estat.

De la mateixa manera que tenim dret a un lloc on viure, necessitem edificis que garanteixin l'accés a l'exterior, la ventilació i la llum natural.

Alhora, estar tancats a casa ens fa pensar què canviaríem dels llocs on vivim i ens veiem legitimats a reclamar millores. De la mateixa manera que tenim dret a un lloc on viure, necessitem edificis que garanteixin l'accés a l'exterior, la ventilació i la llum natural. El dret al cel, a l'aire i al sol des de l'arquitectura. Per qüestions climàtiques i de salubritat, però també de benestar. No és d'estranyar que aquests dies hàgim recuperat els terrats oblidats o els nostres balcons, si és que en tenim.

Al llarg dels anys, el sector immobiliari ha prioritzat els números en detriment de la qualitat espacial. L'objectiu era encaixar metres quadrats habitables per tal d'obtenir el màxim benefici econòmic. Entenent els pisos com a valor de venda i canvi, la majoria de promocions han ofert tipologies arquitectòniques i distribucions interiors estàndard, ja obsoletes, que no responen al conjunt de realitats de la societat, a les nostres necessitats diverses i variables en el temps.

Els edificis de pisos dormitori, que històricament han contribuït a fer invisibles les tasques de cura i criança a través de la jerarquia d'espais, ara hauran d'ajustar-se als nous usos. No només hi descansem, també hi vivim, mengem, eduquem, juguem i treballem. Els usuaris estan reinterpretant les estances, fent-les seves i utilitzant-les fora del preestablert. Entendre aquests canvis, ja sigui per a la creació de nous habitatges o per a l'adaptació del que ja està construït, serà un dels reptes a assolir des de l'arquitectura, per tal de donar resposta als requeriments contemporanis i a l'experiència del confinament.

L'arquitectura quotidiana haurà de ser redefinida, tot apostant per la flexibilitat, oferint espais per a la vida i per al treball productiu, incorporant el verd i fomentant la salut i la convivència. Potser els arquitectes hauran de dissenyar menys. O, més ben dit, redissenyar què entenem per habitatge per tal d'oferir espais de qualitat oberts a la llibertat dels usuaris i que els puguin completar i codissenyar a la seva mida. Criteris que ja avançaven alguns models alternatius, com les cooperatives d'habitatge: comunitat, solidaritat, ecologia, participació en el procés arquitectònic, personalització de la distribució interior i possibilitat d'ampliar o reduir la superfície segons les necessitats.

Això que estem vivint ens canviarà. Marcarà un abans i un després en l'urbanisme i l'arquitectura de les nostres ciutats.

Sigui com sigui, això que estem vivint ens canviarà. Marcarà un abans i un després en l'urbanisme i l'arquitectura de les nostres ciutats. Tant de bo també activi el compromís ètic, social i mediambiental en totes nosaltres, i així es catalitzi una transformació massiva cap a un sistema basat en la protecció de la vida. Com un procés de catarsi que es materialitzi en una renovació i evolució cap a un futur millor. Compartit, saludable, sostenible i conscient.

I, sense tornar a la normalitat, crear-ne una de nova.

Isaac Planella

Les contradiccions d'una democràcia indecisa

Marta Peirano

Després de la crisi del coronavirus, les democràcies dèbils anul·laran els drets civils i empoderaran els seus governants, i les fortes es guanyaran la confiança dels seus ciutadans amb informació directa, senzilla i lògica. Aviat veurem en quina categoria es troba el nostre país: si la democràcia sortirà reforçada de la pandèmia o si, contràriament, iniciarà el camí cap a l'autodestrucció.

L'ús de dades de geoposicionament per controlar quarantenes en absència de proves diagnòstiques produeix la mateixa classe de dissonància cognitiva que la informació sobre l'ús de mascaretes, amb el qual té una relació estreta. Pot explicar-se als ciutadans que les mascaretes no serveixen per protegir-los del virus i, alhora, que han de reservar-les pels metges i infermeres perquè treballin sense arriscar la salut? Que les mascaretes serveixen perquè els malalts no contagiïn el virus però que, alhora, no té sentit que les portem tots quan encara no sabem qui està infectat i qui no? Quan surt dels llavis dels nostres delegats de Govern, la desinformació és especialment destructiva, i no només perquè la repetiran els mitjans de comunicació. Els governs democràtics que menteixen als ciutadans destrueixen la seva credibilitat a canvi de no res i faciliten la tasca dels intoxicadors professionals. De què serveixen els *fact checkers* quan s'ha contaminat la font oficial?

L'Organització Mundial de la Salut (OMS) ha felicitat Taiwan, Singapur i Corea del Sud per les seves actuacions exemplars en la mitigació local de la pandèmia. Els governs dels països asiàtics es van activar tan bon punt la Xina va comunicar l'existència del virus i van aconseguir evitar milers de morts sense paralitzar del tot l'economia. Malgrat que els països occidentals s'han obsessionat amb les aplicacions de seguiment, la clau són els protocols d'emergència. Quan van arribar els primers infectats locals, Corea del Sud va assegurar la producció i disponibilitat de mascaretes i les va distribuir a preu de cost i de manera equitativa a través de les farmàcies, a qui el primer ministre va titllar de "primer node sanitari sobre el terreny". També van activar tots els laboratoris del país per distribuir la producció dels tests i dur a terme els diagnòstics ràpidament sense sobrecarregar els hospitals.

Es van enviar estacions mòbils per fer proves a les zones de més incidència i més trànsit: el transport públic, els centres comercials i les oficines de l'Administració. Després, van fer servir dades de geoposicionament, targetes bancàries i càmeres de vigilància per rastrejar els moviments de les persones que havien donat positiu i alertar tots aquells amb qui havien tingut contacte perquè es fessin un test. Un procediment invasiu però segmentat i estrictament circumscrit al període d'incubació i contagi. En resum: la tecnologia ha estat supeditada a un efectiu protocol d'emergència basat en els tests, les mascaretes i la informació. Sense aquestes tres coses, la tecnologia no és res més que una invasió de la intimitat.

Hong Kong va fer servir el tipus de polseres electròniques que s'utilitzen pels arrestos domiciliaris per vigilar una sola classe de ciutadans: els infectats. Taiwan va implementar estacions de diagnòstic i va fer servir dades de geoposicionament per instal·lar una "tanca digital" que avisava la policia si algú sortia de les cases posades en quarantena, mentre la resta de la població feia vida normal. Ben

Marta Peirano. Periodista i investigadora. Escriu sobre tecnologia, art digital i vigilància en nombrosos mitjans. És col·laboradora a *eldiario.es*, on va ser adjunta al director i cap de Cultura. Ha fundat el diari *ADN*, la revista *Campobase* i els projectes Copyfight, Cryptoparty Berlin i Hack/Hackers Berlin. És membre del grup de treball per a la ciberdefensa del Centre Superior d'Estudis de la Defensa Nacional (CESEDEN). Ha escrit llibres sobre autòmats, sistemes de notació per màquines i formats de producció col·lectiva. El més conegut és *El Pequeño Libro Rojo del activista en la red* (Roca, 2015), prologat per Edward Snowden. La seva obra més recent és *El enemigo conoce el sistema* (Debate, 2019).

Thompson, analista nord-americà resident a Taipei, va comentar amb els subscriptors del seu butlletí tecnològic *Stratechery* que les mesures, tot i ser brutals, havien resultat alliberadores en comparació amb la quarantena total d'altres països. "Els nens van a l'escola, els restaurants estan oberts, les botigues estan plenes de coses". A principis d'abril, les xifres de Taiwan resulten envejables: 348 infectats i 5 morts.

Singapur va treure una aplicació que utilitza Bluetooth per identificar les persones que han estat en un radi de proximitat de dos metres d'un infectat durant almenys 30 minuts. És voluntària i no registra la identitat ni la posició de l'usuari, però, per tal que sigui efectiva, cal que la facin servir al menys tres quartes parts de la població. Una coalició de països europeus ha adoptat aquest model i l'està implementant com a estratègia postquarantena, sempre que compleixi totes les garanties de privacitat que exigeix el Reglament General de Protecció de Dades de la Unió Europea. L'aplicació original es diu TraceTogether, mentre que la paneuropea té un nom més lleig i políticament correcte: Pan-European Privacy-Preserving Proximity Tracing o PEPP-PT.

El nostre model "d'anàlisi de la mobilitat de les persones durant els dies previs i durant la crisi" no s'assembla als de Corea, Singapur o Taiwan. Si se n'assembla a cap, és al del país en què es va originar la pandèmia, que ve precedit pel seu sistema de crèdit social. Xina no requereix la col·laboració ciutadana perquè és una dictadura i ja sap qui ets i on has estat. Només requereix obediència: si el teu telèfon està verd, pots sortir al carrer; si està groc, són set dies de quarantena; i, si està vermell, en són més. Per nosaltres és un mal exemple per més d'una raó.

La vigilància com a símptoma

Vigilar els ciutadans és més fàcil que vigilar el virus, però no salva més vides. No podem comprovar la veracitat de les xifres oficials que surten de Xina, un dels líders mundials en desinformació. Però sí sabem una cosa: la vigilància és tan incompatible amb la transparència com la dictadura ho és amb la democràcia. Després de la seva traumàtica experiència amb el virus SARS l'any 2003, Xina va crear un sistema de vigilància de malalties infecciones que connecta els hospitals directament amb el govern central per activar els protocols necessaris per evitar una epidèmia. Però no va funcionar, perquè el mateix règim que l'havia creat va fer servir la seva xarxa de vigilància alternativa per evitar que se sabés. Els funcionaris del règim a Wuhan no volien que Xi Jinping els responsabilitzés d'una nova crisi sanitària, i després va ser el mateix Xi Jinping qui no va voler que la resta del món el responsabilitzés a ell. El sistema de vigilància de malalties infecciones post-SARS era una bona aplicació, però estava dissenyada per un altre sistema operatiu.

Vigilar els ciutadans és més fàcil que vigilar el virus, però no salva més vides.

En democràcia, l'estat d'emergència està justificat quan l'amenaça és oberta, universal i existencial, i les mesures han de ser proporcionades i estar limitades en el temps. En comparació amb l'actuació d'altres països, sembla desproporcionat estendre la vigilància a tota la població perquè no se sap qui està infectat. Tampoc no sabem quant temps serem vigilats ni hi haurà forma de comprovar si ja no ho estem sent un cop acabi la quarantena. Les autoritats que recorren a la vigilància en moments de crisi sempre es resisteixen a deixar-la anar després. En el millor dels casos, és un símptoma molt dolent. Totes les crisis —ja siguin sanitàries, econòmiques, mediambientals o polítiques— són com les crisis matrimonials: els països amb democràcies fortes sobreviuran, tot havent reforçat les seves institucions democràtiques, mentre que els països amb democràcies dèbils les destruiran.

El primer exemple ha estat Hongria. Viktor Orbán ha aprovat una llei que li permetrà estendre indefinidament l'estat d'excepció per crisi sanitària, allargant així uns poders excepcionals fora del període excepcional. Suspensió del Parlament, de la llibertat de premsa, de les eleccions, etcètera. Si recuperem la metàfora del matrimoni, és just dir que ningú apostava ni un cèntim per aquesta democràcia. Uns l'anomenaven democràcia il·liberal, un terme trampós i contradictori que no li fa cap favor a la democràcia. D'altres la qualificaven de règim híbrid: mig democràcia, mig dictadura. El mateix Orbán la va anomenar "sistema de cooperació nacional", un eufemisme que veurem repetit en altres països amb fortunes similars. Jo l'anomenava —de broma— democràcia trans, perquè *transicionava* cap a la dictadura. Ara és el forat pel qual desapareixerà la Unió Europea.

Israel ha decidit fer servir les dades de les operadores de forma retroactiva per controlar els ciutadans en quarantena. Una altra democràcia qüestionable, amb un territori ocupat per ciutadans sense drets. Ara està fora de tota qüestió perquè Netanyahu ha aprofitat la crisi sanitària per assumir poders de vigilància sense control parlamentari, bloquejar el Congrés i posposar el seu propi judici criminal.

Al Regne Unit, el govern de Boris Johnson ha creat un panel de gestió del coronavirus amb Google, Microsoft i Palantir per ajudar la Seguretat Social britànica a gestionar millor els recursos. Microsoft allotjarà el projecte al seu núvol (Azure), Google gestionarà les dades i la interfície la facilitarà Palantir, l'empresa que ajuda l'Agència de Seguretat Nacional nord-americana a caçar persones a l'estranger i al Servei d'Immigració i Control de Duanes a caçar immigrants i refugiats a Estats Units. Segons Bloomberg, Palantir ha ofert els seus serveis també a França, Alemanya, Àustria i Suïssa. Empreses com NSO Group o Cy4Gate, conegudes per vendre tecnologia invasiva a règims autoritaris, també han ofert els seus serveis a democràcies europees. No sabem qui ha comprat què a qui.

La presumpta anomalia alemanya

La prova diagnòstica a partir de PCR (reacció en cadena de la polimerasa) analitza material del fons de la gola o del nas de la persona per detectar la presència del material genètic del virus (ARN). Les autoritats xineses van compartir la seqüència genètica del SARS-CoV-2 el 12 de gener, dos mesos abans que l'OMS declarés la pandèmia mundial. L'hospital universitari Charité, vinculat a la Universitat Lliure de Berlin i a la Universitat Humboldt de Berlin, va fer servir la informació per dissenyar un test el model del qual va publicar al seu web uns dies després. Quan van detectar el primer infectat a principis de febrer, les autoritats sanitàries van poder disposar de tests en dotzenes de laboratoris repartits per tota Alemanya. Durant l'abril s'han dut a terme al voltant de 350.000 test setmanals, molt per sobre de la mitja europea.

La detecció precoç del virus augmenta notablement la supervivència dels pacients i descarrega els serveis d'urgències perquè puguin atendre també altres tipus de víctimes, com les dels accidents de carretera o d'atacs de cor. També serveix per protegir la integritat del personal sanitari: els hospitals alemanys fan proves regularment als seus metges i infermeres per assegurar que es detectin les infeccions i es tractin el més ràpidament possible. Es va anunciar que a finals d'abril es farien proves d'anticossos generalitzades per tal que les persones fora de perill es poguessin començar a incorporar a la vida laboral.

La detecció precoç del virus augmenta notablement la supervivència dels pacients i descarrega els serveis d'urgències.

"Els tests i el seguiment d'infectats van ser l'estratègia que va funcionar a Corea i hem mirat d'aprendre'n", explicava a *The New York*

Times Hendrik Streeck, director de l'Institut de virologia a l'Hospital Universitari de Bonn, en un article sobre l'"anomalia alemanya". No van copiar les tecnologies de vigilància del país asiàtic sinó el seu protocol d'emergència: tests, mascaretes i descentralització de la producció de material crític. També van mostrar un respecte màxim vers la intel·ligència dels ciutadans en les seves comunicacions. Des de l'inici de la crisi, la cancellera Angela Merkel ha anat informant personalment des de casa seva sobre les decisions del Govern, oferint explicacions senzilles i exemptes de contradiccions. I el seu ministre de Sanitat va explicar que tots haurien de començar a dur mascaretes, tant per protegir-se a si mateixos com per protegir la resta.

Quan hi ha buits informatius, la desinformació omple ràpidament les esquerdes amb falsedats tranquil·litzadores.

Espanya va identificar el primer infectat a finals de gener a l'illa de La Gomera. Era un turista alemany. El primer mort va ser un pacient de l'Hospital Arnau de Vilanova de València, el 13 de febrer. L'estat d'alerta no va arribar fins el 14 de març. A finals d'abril hi havia 38.000 sanitaris infectats per treballar sense protecció. Quan van preguntar al ministre de l'Interior per què Espanya no va començar a comprar el material necessari quan els van advertir sobre la gravetat de la situació, Grande-Marlaska va respondre: "I per què no va començar Itàlia?". I quan li van preguntar per què les morts a Alemanya eren notablement inferiors a les d'Espanya amb una taxa similar de contagis, el director del Centre de Coordinació d'Alertes i Emergències Sanitàries Fernando Simón va dir que no ho podia explicar. Quan hi ha buits informatius, la desinformació omple ràpidament les esquerdes amb falsedats tranquil·litzadores: Alemanya menteix en el recompte de morts; no es podia saber. I creure-les ens tranquil·litza, però també ens impedeix aprendre dels nostres errors i millorar la nostra penosa situació.

El món que trobarem al final d'aquesta crisi serà diferent del que deixarem enrere. És important recordar que les crisis són oportunitats, però no només per la vigilància, l'autoritarisme i la desinformació. Les democràcies dèbils ho aprofitaran per desgastar les institucions, anul·lar drets civils i empoderar els seus governants. Les democràcies fortes prendran decisions que empoderin les seves institucions i els seus ciutadans, i emprendran la reconstrucció d'una economia que ajudi a gestionar la crisi climàtica. Els primers recorreran a metàfores bèl·liques i faran ús de la força i el càstig per fer obeir la població. Els segons es guanyaran la confiança dels seus ciutadans amb informació directa, senzilla i lògica. Aviat veurem en quina categoria entrem nosaltres, si la nostra democràcia sortirà reforçada de la pandèmia o si iniciarà el camí cap a l'autodestrucció. És important escoltar amb atenció i rebutjar les contradiccions, ara que encara podem. No entrarem mansament en aquesta nova foscor.

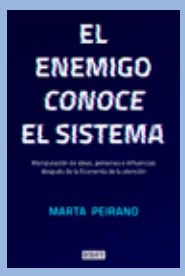

El enemigo conoce el sistema
Debate, 2019

El Pequeño Libro Rojo del activista en la red
Roca, 2015

Neofeixisme de baixa intensitat, de moment

José María Lassalle

Les lliçons de la història no ens immunitzen contra el feixisme. L'experiència de la pandèmia, amb la societat atordida i en xoc, introdueix en l'inconscient col·lectiu una sensació de por i també de desig de seguretat i d'ordre, la qual cosa aguditza el vector autoritari que ja ha impulsat en els darrers anys els moviments neofeixistes.

De nou el feixisme projecta les seves ombres sobre el present. Ho fa colpejant la serenitat institucional de la democràcia tot arraconant-la i posant-la a la defensiva. Ja ens acompanya sense embuts. Ha tornat a escena i, a més, normalitza la seva presència en liderar governs, participar-hi o simplement donant-los suport mentre estén la seva acció política com una taca compacta que guanya simpaties i adeptes al nostre país, a la resta d'Europa i a tot Occident.

Fins el moment ha escalat posicions aprofitant-se del malestar d'unes classes mitjanes desorientades per l'impacte d'una crisi que els ha arrabassat l'estatus econòmic i el rol social. En el substrat d'aquest malestar resideix una implosió emocional que ha portat a importants segments de les societats occidentals a enyorar un ordre reforçat de l'autoritat al voltant de governs populistes i il·liberals. Es tracta de quelcom que ja era a l'ambient i progressava com un vector del canvi polític, però que els esdeveniments viscuts a tot el món durant les últimes setmanes poden estar accelerant i propulsant enèrgicament.

La difusió global de la pandèmia de covid-19 i els seus inesperats i devastadors efectes econòmics i socials poden conduir-nos a un moment autoritari més o menys generalitzat a tot Occident si la democràcia liberal fa fallida a l'hora de gestionar l'emergència sanitària. Ens enfrontem a un fenomen de salubritat pública que està difonent els estats d'alarma i d'emergència per tota Europa i que ha posat en entredit la viabilitat decisòria de les democràcies liberals, ja que els seus complexes models de gestió i els mecanismes d'adopció d'iniciatives s'han vist impotents i desbordats en el moment d'emprendre iniciatives que continguessin d'una manera eficaç i resolutiva l'avançament inicial de la pandèmia.

Les conseqüències que tot això tindrà en la política futura de les democràcies liberals està a l'aire, tot i que la temptació autoritària es veurà reforçada per la concurrència d'una sèrie de factors que contribuiran a desestabilitzar els fonaments de la pau social. Aquí es important recordar quelcom que sembla obvi però que oblidem amb facilitat: que les lliçons de la història no ens immunitzen contra el feixisme. Sobretot perquè la capacitat d'oblit és gran i perquè el risc de propagació autoritària creixerà els propers mesos degut a la por i al desig de seguretat i ordre que l'experiència col·lectiva de la pandèmia introduirà en l'inconscient col·lectiu d'una societat atordida i en xoc.

Una cultura de ressentiment

La crisi sanitària d'aquests dies s'ha transformat en una mena d'11S silenciós que està removent els ciments de les nostres mentalitats tot predisposant-les a un anhel d'autoritat sense discussió ni crítica. Una crisi que pot ensorrar els ciments de la nostra malmesa prosperitat i alliberar una cultura col·lectiva de ressentiment i indignació que frustri els consensos de la convivència democràtica. Una situació molt

José María Lassalle. Director del Fòrum d'Humanisme Tecnològic a ESADE i professor de Filosofia del Dret a ICADE. Investiga sobre l'impacte polític de la tecnologia en la democràcia i sobre filosofia política anglosaxona. Va ser secretari d'Estat de Cultura i Agenda Digital. És autor de *Ciberleviatán. El colapso de la democracia liberal frente a la revolución digital* (Arpa, 2019), *Contra el populismo. Cartografía de un totalitarismo posmoderno* (Debate, 2017) i *Liberales. Compromiso cívico con la virtud* (Debate, 2010), entre d'altres.

semblant al que va succeir a Europa en acabada la Gran Guerra i iniciat el període d'entreguerres, especialment durant la famosa hiperinflació a Alemanya que, com un altre enemic silenciós, va sembrar la por i la ira entre tota una societat que va ser una víctima fàcil, després, de la seducció totalitària.

Hi haurà a qui aquestes reflexions els facin reaccionar i recordar que el feixisme mai no va marxar del tot, malgrat la seva derrota a la Segona Guerra Mundial o la seva neutralització electoral durant la postguerra. Alguns, fins i tot, diran que sempre ha estat a les entreteles d'una superfície política que l'amagava i el mantenia latent a la majoria de països europeus. I no hi ha cap dubte que tenen raó. Com podem si no entendre la ràpida consolidació de partits neofeixistes on no n'hi havia, per exemple a Grècia o Espanya, o la proliferació majoritària de fórmules de democràcia il·liberal als antics països de la Mitteleuropa postcomunista? O és que no ens trobem davant d'experiències col·lectives d'identitat reprimida que han desembocat en fenòmens neofeixistes a partir de resignificacions nacionalistes que provenien del període d'entreguerres?

La ira que ha sorgit al voltant de la pandèmia desplegarà la teoria de la conspiració segons la qual les institucions i els governants van contribuir a agreujar els efectes de la malaltia.

L'impacte polític que la pandèmia tindrà sobre la política europea durant els propers mesos aguditzarà, sens dubte, el vector autoritari que ja impulsava els darrers anys els moviments neofeixistes al continent i al nostre país. Ho farà perquè el corrent de malestar que els alimentava augmentarà i perquè els seus seguidors seran més dúctils per convertir-se, tal com advertia Hannah Arendt, en víctimes d'un totalitarisme que no es basa en el convenciment sinó en la psicologia ferida per la predisposició a fer-se eco de la falsedat, a no voler distingir entre els fets i la ficció, entre què és vertader i què és fals. Un fenomen d'al·lucinació ressentida que menysprea els mecanismes selectius de racionalitat i que disloca el teixit dels fets en els quals es basa la nostra percepció de la vida quotidiana a partir d'un torrent de sentiments que circulen impensats per les xarxes socials i que transformen en polític allò que és personal.

Així, la ira que ha sorgit al voltant de la pandèmia desplegarà, per exemple, la teoria de la conspiració segons la qual les institucions i els governants van contribuir a agreujar els efectes de la malaltia per destruir conscientment l'statu quo de legalitat i propietat previ a la irrupció del coronavirus. I ho farà a espatlles d'aquesta propensió a la cerca d'una percepció d'ordre que actua com una constant a la història, revestida d'aquesta pulsió crítica que respon inconscientment a les experiències de caos que desbaraten el coneixement dels marcs definitoris d'allò que està establert.

Una tensió mítica

Parlem d'una tensió que, tal com va analitzar Georges Balandier, és mítica i es relaciona amb l'acreixement de la complexitat i la por que provoca en l'statu quo el sorgiment de situacions socials que s'interpreten com a caòtiques i que, a més, alteren les capes de normalitat que sostenen l'estabilitat i la continuïtat de les comunitats.

El coronavirus està rebentant aquestes capes de normalitat i dislocant l'experiència de comunitat degut a les mesures extraordinàries que els governs democràtics s'han vist obligats a adoptar per frenar-ne la propagació. Aquesta circumstància està alliberant una fam d'ordre vers la percepció creixent d'un caos sistèmic que s'estén i que afectarà els suports de la pau social si no es redreça el curs de la pandèmia. La concurrència d'aquests factors és el que pot impulsar una nova experiència del feixisme, que tindrà com a aliada la ira reprimida de la gent senzilla que ha complert les regles de confinament i distanciament, però que no ha obtingut cap reconeixement pels seus sacrificis en haver perdut la feina o no poder fer front al pagament mensual del lloguer o de la hipoteca com a conseqüència.

En qualsevol cas, és important mencionar que el feixisme que s'està covant no serà una reproducció mimètica del fenomen polític que va hegemonitzar violentament el període d'entreguerres, entre altres raons perquè aquell feixisme d'uniforme militar ja no és operatiu. La violència que encarnava està mancada de capacitat seductora quan es tracta de reorganitzar una societat al voltant de l'arquitectura identitària d'una trinxera a la línia de front.

El feixisme que pot sobrevenir tindrà l'aspecte d'un comunitarisme de nou encuny basat en la mentida com a estructura de vida, la por com a psicologia col·lectiva i la ira com a actitud selectiva. Un feixisme que aprofundirà en el llenguatge bèl·lic de les noves guerres culturals iniciades al segle XXI per un conservadorisme reaccionari que a Estats Units i Europa va veure, tot seguint les idees de Leo Strauss i els seus hereus neoconservadors, que la moderació, el consens i la centralitat eren traïcions ideològiques que havien precipitat les democràcies liberals a la decadència moral. Sobretot perquè qüestionaven, tot fent seu l'imaginari progressista, la tradició que havia sostingut l'hegemonia política a Occident. Un fenomen que, actualitzat amb l'experiència traumàtica del coronavirus, revifarà la guerra contracultural i decretarà, com apunta Michiko Kakutani, la mort de la veritat per culpar els administradors de les institucions de perjudicar la gent i d'exposar-la deliberadament a la malaltia.

El feixisme que pot sobrevenir tindrà l'aspecte d'un comunitarisme de nou encuny basat en la mentida com a estructura de vida, la por com a psicologia col·lectiva i la ira com a actitud selectiva.

Estratègia cohesionada

Per combatre aquest fenomen farà falta adoptar una pedagogia que combini la confrontació intel·lectual amb el distanciament institucional. Per una banda, caldrà una estratègia que eviti la victimització del neofeixisme sense eludir categoritzar-lo com el que és: una ideologia intolerant, fanàtica, perversa i conduent a l'odi i a l'autoritarisme. Per fer-ho, cal posar en evidència les seves contradiccions i debilitats intel·lectuals, així com les arrels immorals dels seus plantejaments. Cal confrontar-lo i demostrar la seva dinàmica falsària, la manca de destresa de les seves argumentacions i la perversitat de les seves idees. I, per altra banda, cal distanciar-s'hi èticament, però sense desplegar un cordó sanitari que transmeti la idea que es tem el seu contagi perquè estem mancats de la suficient capacitat de resistència política per combatre'l. Això és fonamental, però també s'ha de traduir en no cedir a la temptació de normalitzar-lo institucionalment tot acceptant els seus suports o col·laborant-hi en la confecció de governs o en el desenvolupament de polítiques per raons utilitàries.

Cal distanciar-se del neofeixisme èticament, però sense desplegar un cordó sanitari que transmeti la idea que es tem el seu contagi.

Europa sencera s'enfronta al repte d'abordar una estratègia cohesionada que rebutgi de manera intel·ligent l'amenaça del feixisme que s'està incubant com un virus ideològic en la sensibilitat de milions de ciutadans que es veuen amenaçats per un inevitable empobriment generalitzat en els propers mesos. Per això cal propiciar un distanciament vers ell que no es tradueixi en exclusió i un debat que no desemboqui en menyspreu intel·lectual. Cal convèncer, amb arguments fàctics i raonaments ètics, que el feixisme és falaç, feble i immoral.

Cal reivindicar una democràcia basada en la veritat i l'excel·lència, ja que, si no, estarà lligada de peus i mans. I, a més, caldrà demostrar al conjunt de la societat que aquesta veritat i aquesta excel·lència estan relacionades amb uns principis ètics capaços de restablir un ordre moral col·lectiu que es fonamenta indiscutiblement en la llibertat, la igualtat, la tolerància i la solidaritat.

Per tot això, la confrontació amb el feixisme no serà fàcil. No ho va ser durant el període d'entreguerres i no ho serà després de la pandèmia. Això no obstant, el desenllaç ja s'està forjant si assumim que les accions i les reflexions que plantegem en aquests moments crítics tindran una influència determinant sobre el futur que ens espera. I en això han de començar a treballar ja aquells qui assumeixin la decisió de neutralitzar l'assalt a la raó que vindrà.

Ciberleviatán. El colapso de la democracia liberal frente a la revolución digital
Arpa, 2019

Contra el populismo. Cartografía de un totalitarismo postmoderno
Debate, 2017

Edu Bayer

Antivirals per als nous temps polítics

Belén Barreiro

La pandèmia del coronavirus, malgrat l'impacte que molts vaticinen, no generarà una crisi generalitzada de desafecció com la que va provocar la Gran Recessió si les reaccions d'uns i altres es mantenen en la línia de la solidaritat i la generositat, els principals antivirals en aquests nous temps polítics.

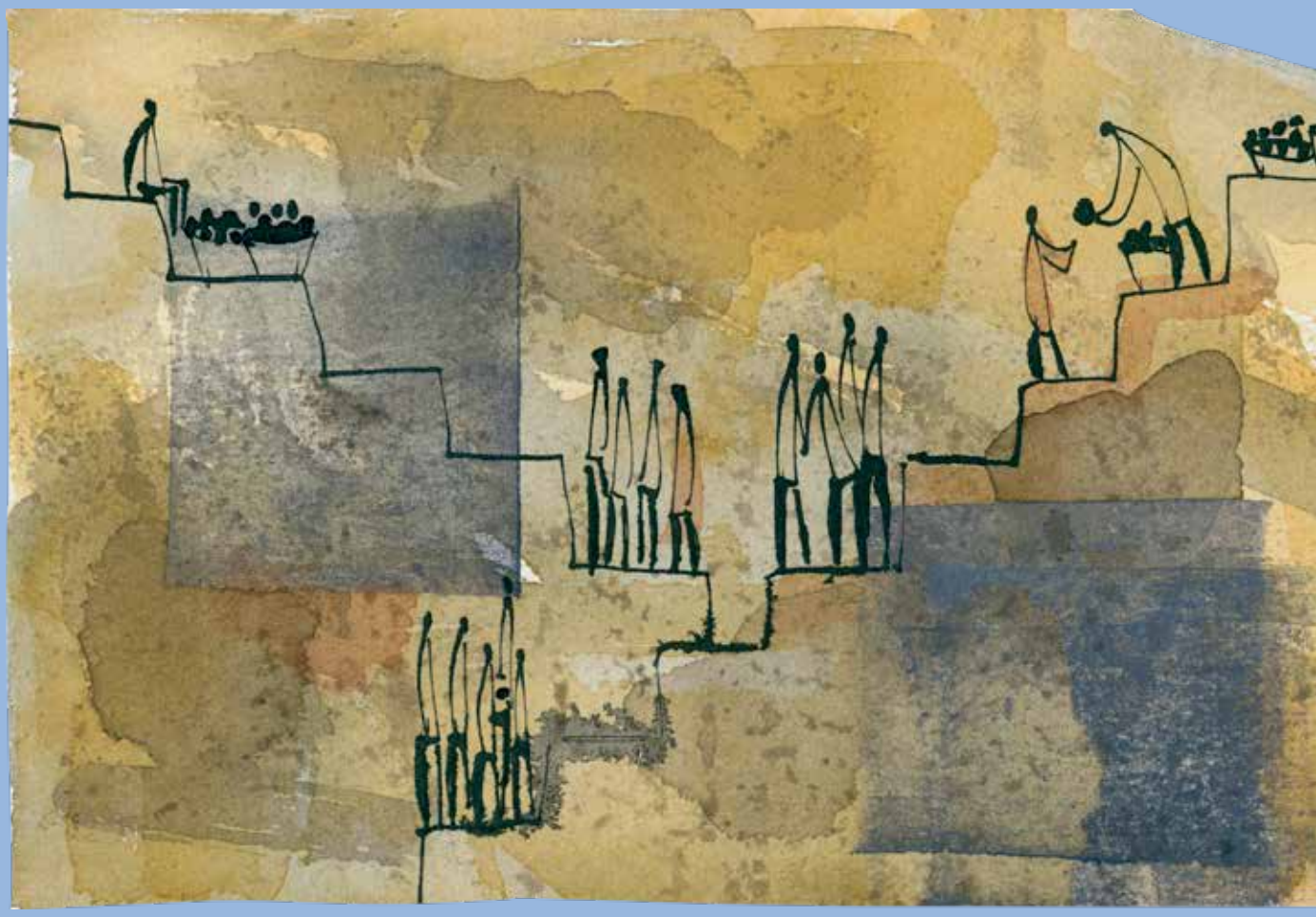

Més enllà del dolor que pateixen tantíssimes persones per la pèrdua de familiars i amics i pel trauma de no poder ni tan sols acomiadar-se'n, l'aturada provocada per la pandèmia amenaça amb sacsejar la nostra economia de manera virulenta. Des de l'inici del confinament, quan encara ens estàvem acostumant a viure sense sortir de casa, els estudis d'opinió van detectar un canvi ràpid a la ciutadania: de sobte, tres quartes parts de la població van començar a consultar diversos cops al dia les notícies sobre el virus. Pocs assumptes han provocat un consum d'informació tan extens i intens, i de manera tan abrupta, com el coronavirus durant les primeres setmanes de tancament. Confinats a les nostres llars, amb les fronteres del país tancades i barrades, la crisi sanitària —un esdeveniment de conseqüències impredictibles— està deixant una petjada profunda a la nostra societat.

Amb el record encara massa proper de la Gran Recessió, la preocupació per una nova crisi econòmica —present de forma incipient en els darrers mesos— es va disparar durant les setmanes de tancament. La por a la recessió i a la manca de feina constitueixen ara les principals preocupacions dels espanyols i eclipsen altres assumptes que fins fa no gaire ocupaven un gran espai al debat públic, com el conflicte català, el canvi climàtic, la igualtat real entre homes i dones o el futur de les pensions. Avui, el 70 % dels ciutadans creu que el coronavirus tindrà un impacte negatiu i durador a l'economia espanyola. Els ciutadans temen també per l'economia de les seves llars: només el 20 % opina que no tindrà gairebé impacte, i una mica més d'un terç pensa que afectarà la seva economia familiar de manera permanent, bé perquè s'ha perdut la feina o bé per una reducció salarial.

Són les persones més vulnerables a qui més espanten els efectes econòmics del coronavirus: el contagi és transversal, però, sens dubte, les seves conseqüències no ho són. Els estudis duts a terme per 40dB ens estan donant les primeres pistes:

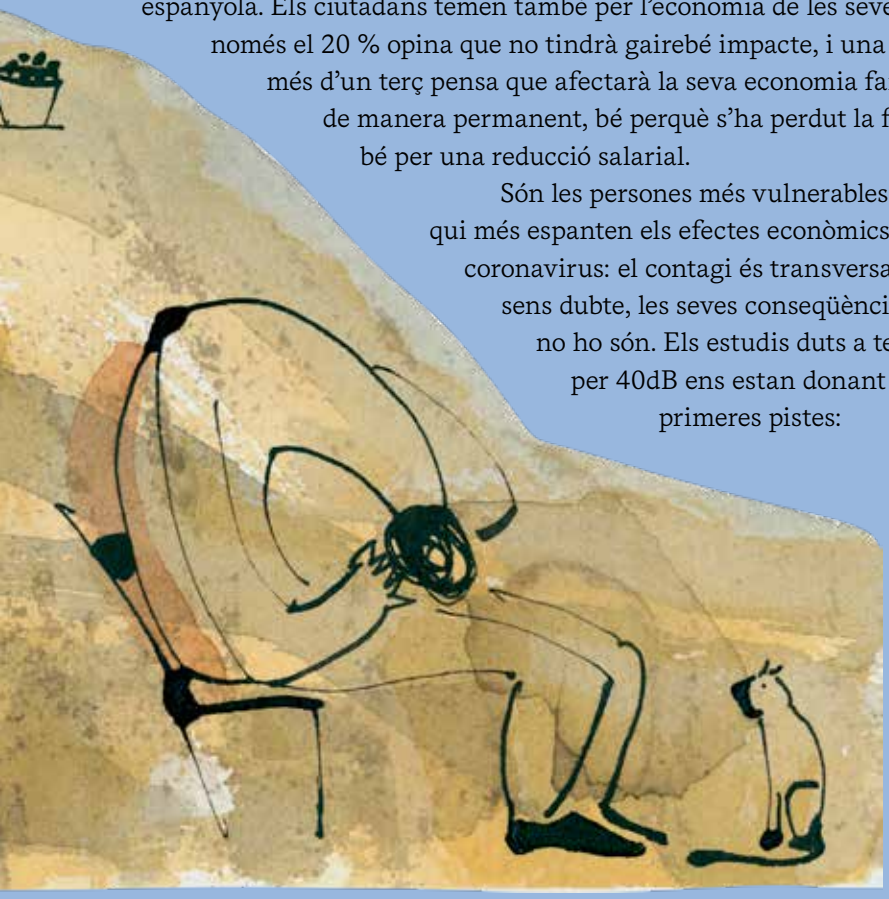

Belén Barreiro. Sociòloga i fundadora i CEO de l'empresa 40dB d'estudis demoscòpics i investigació social. Va presidir el Centre d'Investigacions Sociològiques (2008-2010).

les classes socials baixes i mitjanes-baixes són les més afectades per les conseqüències econòmiques de la pandèmia i, d'aquestes, els danys materials s'aguditzen entre les famílies que tenen fills al seu càrrec, així com entre les monoparentals.

Moltes llars espanyoles s'estan preparant per una "economia de guerra". Així, prop d'un 40 % dels ciutadans ja ha endarrerit o paralitzat una inversió, una despesa o una compra prevista (un cotxe, per exemple). Una proporció similar reconeix que controlarà en major mesura les seves despeses quan acabi el confinament. I un terç reconeix que, a l'hora de fer la compra de productes d'alimentació, begudes, productes de neteja i d'higiene personal, està més atent als preus i es fixa més en les ofertes i les promocions. Una part important dels consumidors reprèn així els hàbits austers que van caracteritzar els anys de la Gran Recessió. Renúncies que ja crèiem oblidades, com deixar de comprar carn i peix o anul·lar una consulta urgent al dentista, s'estenen a més velocitat de la desitjada en aquests temps de pandèmia.

Molts joves hauran d'esperar encara més per construir els seus somnis i arribar a ser allò que vulguin ser.

Pel que fa als joves, que afronten amb un cert sentiment d'invulnerabilitat un virus que a ells no els mata, són plenament conscients dels efectes del coronavirus sobre la seva situació laboral, ja que són ells els primers en caure a les empreses amb contractes temporals, que a Espanya en són la majoria. Colpejada per la crisi del 2008 i ara per la pandèmia, la generació precària s'enfrontarà a més obstacles dels que ja tenia. Molts d'ells hauran d'esperar encara més per construir els seus somnis i arribar a ser allò que vulguin ser.

Enuig social

Què podem esperar del futur? Tornaran els temps de la darrera crisi econòmica, aquella que va provocar tants danys materials i emocionals? Ens porta el coronavirus cap a la desafecció política i institucional? Els primers estudis sobre l'impacte de la pandèmia mostren que algunes coses podrien arribar a ser ben diferents. La Gran Recessió va provocar un enuig social sense precedents. En un país amb escassa tolerància a la desigualtat, la crisi econòmica va fracturar la societat i va separar els ciutadans pertanyents a una elit socioeconòmica i política percebuda com a poderosa i privilegiada que va reaccionar, a ulls de la majoria, amb indiferència vers els problemes dels ciutadans, d'esquenes a la societat. Durant aquells anys d'"austericidi" es va forjar una rebel·lió contra les elits que va malmetre la legitimitat tant dels sistema polític com de l'economia de mercat. La insatisfacció vers el funcionament de la democràcia es va disparar i la confiança en les diferents institucions de l'Estat va caure en picat. No se'n va lliurar cap: el Govern, el Parlament, les institucions autonòmiques, l'exèrcit o la policia. El tradicional europeisme dels

espanyols també es va ensorrar. Sens dubte, la manifestació més clara de la fractura ciutadana amb les elits va ser la crisi que va sacsejar el bipartidisme en aquells anys, de la qual en naixeria temps després el sistema actual format per cinc partits amb més del 10 % dels vots.

La desafecció no només va afectar la política, també es va estendre a l'economia, i el suport al capitalisme es va enfonsar; Espanya va passar de ser un dels països del món més favorables a l'economia de mercat a ser-ne un dels més crítics. Es va desplomar la valoració de les grans empreses i dels bancs, a qui molts ciutadans feien responsables de l'hecatombe econòmica. La crisi va provocar un autèntic rebuig cap "els de dalt" que es va traduir en allò que alguns van denominar la "bancofòbia". Van ser els anys dels "consumidors rebels", els quals van arribar a representar una quarta part del total de la ciutadania: eren aquells qui sentien un rebuig frontal per l'economia de mercat i els seus protagonistes.

La crisi del coronavirus, tot i el cop econòmic que molts vaticinen que provocarà, està despertant actituds molt diferents en la societat. A diferència del que va passar durant la Gran Recessió, on els ciutadans culpaven uns de la crisi (sobretot, els bancs) i uns altres de no haver sabut reaccionar-hi (sobre tot, els governs), en aquest cas no s'ha assenyalat cap culpable de la pandèmia. Ara, a més, hem après la lliçó: davant del patiment ciutadà, la recepta no és cap altra que fer pinya. Durant aquestes darreres setmanes, això és el que han fet moltes institucions i col·lectius. Hem vist contribucions generoses per part de grans empreses per comprar material sanitari (mascaretes, respiradors, bates...), així com també a la policia i a l'exèrcit tot assegurant que el confinament es compleix i que s'empara a qui ho necessita. Com a conseqüència, durant les setmanes de confinament, la reputació de moltes institucions i col·lectius, aquest intangible tan valuós, va augmentar. Ara no només estan millor valorats els sanitaris, sinó també les cadenes de supermercats, els bancs i les grans empreses, així com l'exèrcit, la policia i altres institucions com els ajuntaments, que ara se situen entre els primers als rànquings de reputació.

Tot i el cop econòmic que provocarà, la crisi del coronavirus desperta actituds molt diferents a les de la Gran Recessió del 2008.

És des d'aquesta òptica de la generositat i la solidaritat des d'on cal interpretar el descens de reputació de la Unió Europea, l'organisme que més ha caigut des de l'inici de la crisi sanitària. La manca d'acord sobre l'establiment dels "coronabons", un instrument amb què poder fer front als enormes costos econòmics de la pandèmia i que Espanya ha reclamat als fòrums supranacionals, ha desencadenat una crisi de reputació de la UE, vista per molts ciutadans com un organisme que camina cap el bàndol dels insolidaris en un moment en què s'espera que tothom col·labori.

Polarització de percepcions

En aquests temps difícils, què observem pel que fa a la valoració del Govern? Benevolència o desafecció? Els estudis internacionals no tenen bones notícies per l'executiu espanyol. Aquest se situa, juntament amb el francès, com el pitjor valorat entre els executius europeus. Això no obstant, cal examinar les dades i analitzar-les amb més detall. Així, la valoració del Govern del nostre país millora si la comparació té en compte els períodes posterior i anterior a la crisi sanitària, no inclosa als estudis internacionals. Aquesta millora de la reputació es deu sobretot a les valoracions més positives dels ciutadans progressistes, tant si són del PSOE com d'Unidas Podemos. A més, es detecta igualment que són els ciutadans en situacions de major vulnerabilitat aquells qui veuen amb millors ulls l'executiu, que guanya en reputació durant aquesta crisi, però segueix rebent molts suspensos per part dels votants dels partits conservadors, tant del PP i Ciutadans com de Vox. És molt probable que aquesta polarització de les percepcions no es produeixi en altres països del nostre entorn, on la dinàmica política no pateix tanta crispació com la que vivim al nostre país.

Durant els moments més durs de la quarantena, hi ha hagut un clar suport de la població a les mesures preses pel Govern.

Per altra banda, crida l'atenció que les mesures del Govern rebin un suport massiu de la ciutadania, al marge de l'opció partidista de cadascú. Així, durant els moments més durs de la quarantena, hi ha hagut un suport clar pel que fa al confinament estricte dels nens, a la prohibició dels acomiadaments mentre duri l'estat d'alarma, a la prohibició de fer esport a l'aire lliure o sortir a passejar, o a l'aprovació d'una renda bàsica pels col·lectius en una major situació de vulnerabilitat. La crítica al Govern no sembla centrar-se tant en *allò que fa* com en *allò que és*: un govern de coalició entre un partit socialdemòcrata i un altre situat en posicions marcadament d'esquerres.

La crisi del coronavirus, en suma, no generarà una crisi generalitzada de desafecció com la que va provocar la Gran Recessió si les reaccions d'uns i altres es mantenen en la línia de la solidaritat i la generositat, els principals antivirals en aquests nous temps polítics. Els moviments en la intenció de vot durant les setmanes de confinament, amb més suport per un Ciutadans cooperatiu i menys per un PP que una part de la ciutadania percep com a mesquí, semblen indicar que la generositat es premia tant com es castiga l'egoisme. Si seguim ajudant aquells qui estaran pitjor, no tornaran els temps en què els "de dalt" vivien encapsulats en una realitat paral·lela, insensibles als danys materials i emocionals d'una part importantíssima de la societat. Evitar-ho és a les nostres mans.

Laura Guerrero